

ADATOK A SAJÓ-VÖLGY EDÉNYES FLÓRÁJÁHOZ

MALATINSZKY ÁKOS és PENKSZA KÁROLY

Szent István Egyetem Környezetgazdálkodási Intézet,
Tájökológiai Tanszék
H-2103 Gödöllő, Páter K. u. 1.

Elfogadva: 2002. november 6.

Kulcsszavak: florisztikai adatok, ártéri növényzet, invazív fajok, Sajó-völgy

Összefoglalás: Jelen közleményben a Sajó-völgy magyarországi szakaszáról 2000–2001. évi kutatásaink során előkerült védett, ritka, illetve a térségre új növényfajok előfordulási adatait ismertetjük. A fajokat SIMON (2000) sorszámai szerint 37 faj előfordulását közöljük, melyek között védett (*Acorus calamus* L., *Leucosium aestivum* L.), de elsősorban a területről, illetve a környezetéből eddig még nem közölt fajok is vannak. A közölt fajok között számos gyom is található (*Humulus scandens* (LOUR.) MERRILL, *Helianthus decapetalus* L., *Impatiens glandulifera* ROYLE, *Iva xanthifolia* NUTT.).

Bevezetés

A Sajó-völgy kistáj földrajzilag az Észak-magyarországi-középhegység nagytáj Észak-magyarországi-medencék középtájának Borsodi-dombság kistájcsoportjában fekszik.

A kistáj szerkezeti árokban kialakult aszimmetrikus, teraszos folyóvölgy. A bal parton a II–V. számú akkumulációs teraszok kísérik a folyót, a jobb part a Bükk pereméhez szorulva csuszamlásos. A kistáj keleti részén a II–III. számú terasz szintje összefonódik a Bódva teraszaival. A felszín fele ártér, fele pedig a közepes magasságú tagolt síksági domborzattípusba sorolható. Az alapkőzet oligocén márga, homok, barnakőszén-telepes miocén lajtamészkö és homokos-homokkőves összletek. A felszín kb. 60%-át folyóvízi homok, kavics, terasz kavics, mintegy 15%-át lösz, 15%-át glaciális vályog fedi. A Sajó-völgyben a nyers öntéstalajok részaránya 13%, az öntés réti talajoké 57%, a réti talajoké 6%. A kistáj éghajlata mérsékelten hűvös, mérsékelten száraz, de az É-i és ÉNy-i részeken közelíti a mérsékelten nedves éghajlati típust. Növényföldrajzi beosztás szerint a terület a Tornense és a Borsodense határán (MAROSI és SOMOGYI 1990) található.

Jelen közleményben a Sajó-völgy magyarországi területéről 2000–2001. évi kutatásaink során előkerült védett, ritka, illetve a térségre új növényfajok előfordulási adatait ismertetjük.

Anyag és módszer

A florisztikai adatoknál az egyes területekre nem közlünk teljes listát, csak a kiemelkedő jelentőségű előfordulásokat soroljuk fel. Minden védett faj adatát közöljük, akkor is, ha új előfordulása nem kiemelkedő értékű. Az adatok felsorolásánál SIMON (2000) nevezéktanát (két eltéréssel: *Polygonum neglectum* és *Festuca*

javorkae) és sorszámaikat alkalmazzuk. A földrajzi nevek a Magyar Honvédség Kartográfiai Üzeme által 1995-ben kiadott, 1:25 000-es méretarányú Gauss-Krügel vetületű térkép alapján kerültek feljegyzésre.

A területre vonatkozó irodalmi közléseken túl a kérdéses fajok esetében az MTM Növénytár Herbarium Carpato-Pannonicum gyűjtemény lapjait is átnéztük. Az adatoknál a BP jelzés a herbárium lapjaira vonatkozik.

Eredmények

58. *Ranunculus sardous* Cr. – Sajókaza szélén, Putnok után és a 26-os főút sajógalgóci elágazásánál. Mindenütt felhagyott szántók nedves területein. Hazai előfordulásai a szikés, nedves rétekhez, legelőkhöz kötöttek (SIMON 2000). Legközelebbi herbáriumi gyűjtései: Miskolc, Ágazat és Bábonyi-bérc között (BUDAI 1905, BP), Miskolctapolca (BUDAI 1904, BP), Szirma (BUDAI 1914, BP), Komjátí (THAISZ 1909, BP). VOJTKÓ (2001) flóraműve szerint a Bükkben jelenleg nincs ismert előfordulása.
78. *Nuphar lutea* (L.) Sibth. – Sajókaza: a Sajó holtágában. SIMON (2000) szerint a Középhegység szélein szórványos. „A Sajó vizein” megjelöléssel (ma Szlovákiához tartozó szakaszon) közli SZONTAGH (1865). FARKAS (1996) a Cserehát déli részén, a Kis-Sajóban (Boldva és Arnót között), valamint a Hernád mentén (Ócsánál és Ináncsnál) jelzi. VOJTKÓ (2001) műve szerint „vizsgálandó”. Herbáriumi gyűjtései a környéken: Bánréve (FÁBRY 1875, BP), Miskolc Holt-Sajó (BUDAI 1907, BP).
283. *Trifolium fragiferum* L. – Sajóvelezd, Sajókaza ártéri területein. SIMON (2000) szerint a Középhegység szélein, ártéri és szikes réteken, legelőkön. Legközelebb Miskolcra (BUDAI 1904, BP) és Komjátóból (THAISZ 1909, BP) van herbáriumi gyűjtése. JAKUCS (1954) a csereháti Homrogdról közli.
293. *Trifolium angulatum* W. et K. – Sajókaza, a településtől északra az ártéren. Hazai előfordulási adatai csak alföldi régiókra vonatkoznak (SIMON 2000). A Tornensében herbáriumi gyűjtése csak a Hernád-parti Csobádról van (THAISZ 1910, BP).
433. *Impatiens glandulifera* Royle – Sajókaza, folyót követve. SIMON (2000) művében a Zempléni-hegység szerepel, de jelzi, hogy a növény terjedőben van.
451. *Eryngium planum* L. – Dubicsány mellett és a Sajógalgóci elágazásánál. SIMON (2000) művében a „Középhegység szélein” szerepel. FARKAS (1996) a Hernád közelében jelzi (Szikszónál).
500. *Oenanthe aquatica* (L.) Poir. – Sajóvelezd, Dubicsány, Sajókaza. SIMON (2000) szerint a hegyvidék szélein. VOJTKÓ (2001): Miskolc–Tapolca.
822. *Mentha pulegium* L. – Sajókazánál és Putnok mellett az ártéren. SIMON (2000) szerint a Középhegység szélein szórványos. VOJTKÓ (2001) bükki flóraműve Miskolc–Lillafüred: Teknős-völgyből jelzi előfordulását. Herbáriumi gyűjtései a környékről: Diósgyőr (HULJÁK 1905 és 1916, BP), Miskolctapolca (BUDAI 1907, BP), Miskolc, Sajó bal part (BUDAI 1905, BP), Hejőcsaba (KISS 1911, BP), Miskolc, Sajó iszapos partja (KISS 1910, BP). HULJÁK (1938) a *M. p. L. ssp. erecta* Huds. f. *anodonta* Top.-t „Szalonna, Dunnaitető” megjelöléssel közölte és gyűjtéséről (1937, BP).

865. *Gratiola officinalis* L. – Dubicsány, ártéren. SIMON (2000) szerint szórványos a Középhegységben. JAKUCS (1952) Bódvaszilás és Komjáti környékét említi, hozzátéve: „a Bódva ártéri laposain talált növény legközelebb a Matricumban csak a Sátorhegység- és a Mátrából ismert.” FARKAS (1996) Szikszónál, a Hernád mentén jelzi. SOMLYAY és LÖKÖS (1999) a bódvarákói Zsombékosból közli. Herbáriumi gyűjtései a Sajó mentén: Kazincbarcika mellett „in fossis ad Bércika” megjelöléssel (KÁRPÁTI 1929, BP); „Miskolc – Szirma között a Sajó partján” (KISS 1910, BP); Szirma (BUDAI 1905, BP).
868. *Veronica scutellata* L. – Putnok melletti ártéri területeken. A Középhegységben szórványos (SIMON 2000). BOROS (1922) a Bódva mentén (Komjáti és Bódvaszilás között) közli. Budai Miskolcon (1903, BP) és Diósgyőrben (1906, BP). JAKUCS pedig Aggtelek és Égerszög között, a Nagy-völgy vízválasztó-gerincén lévő kis láptavakban (1953, BP) gyűjtötte.
956. *Plantago major* L. subsp. *intermedia* (DC.) Arc. – Sajókaza, a településtől északra a Sajó partján. SIMON (2000) szerint a Dunántúlon és az Alföldön fordul elő.
1181. *Pseudognaphalium luteo-album* (L.) Hill. et Burtt. – Sajóvelezd, a településtől északra, ártéren. SIMON (2000) műve szerint szórványos a Középhegységben. VORTKÓ (2001) bükki adatként a cserépfalui Harangláb-hegyet nevezi meg.
1200. *Iva xanthifolia* Nutt. – Sajókaza. A térségben eddig Miskolcon PRISZTER (1962), Abaújszántón pedig (TERPÓ 1993) jelezte előfordulását.
1205. *Rudbeckia laciniata* L. – Sajóvelezd. Kivadás eredményeként SIMON (2000) szerint a Középhegységben szórványosan előfordul. PÉNZES (1946) az Északi-középhegységben Erdőkövesd mellől jelzi. BALOGH (1996, 2001), BALOGH et al. (1994) az Őrség több területéről említi.
1207. *Helianthus decapetalus* L. – A Sajó mentén végig előfordul. SIMON (2000) szerint ÉK (Zemplén, Tornai-hegység, Bükk, Börzsöny). VORTKÓ (2001) „Miskolc, Diósgyőr” helymegjelöléssel közli. BALOGH (1996, 2001), BALOGH et al. (1994) az Őrség több területéről adja meg pontos előfordulását.
1209. *Bidens frondosus* L. – A Putnoki-dombságból már jeleztük ezt a napjainkban terjedő adventív fajt (PENKSZA és MALATINSZKY 2001), irodalmi és herbáriumi feldolgozásával együtt. Azóta több helyről előkerült. A Sajó mentén végig tömeges.
1211. *Galinsoga quadriradiata* Ruiz et Pav. – Sajóvelezd, Dubicsány és Sajógalgóc határában a Sajó mentén egyaránt előkerült. SIMON (2000) nem jelzi a Matricumból. Valószínűleg sokkal gyakoribb faj, mint közölt adatai jelzik. MOLNÁR V. et al (2000) Iósvafőről közölte. A Bükk hegységben Miskolc-Ómassa: Garadna-völgyben VORTKÓ (2001) műve jelzi.
1306. *Cirsium oleraceum* (L.) Scop. – Sajókaza. SIMON (2000) szerint az Északi-középhegységben nem gyakori. Környékbeli herbáriumi adatai a következők: Hán (BUDAI 1904, BP), Tapolca (BUDAI 1905, BP), Diósgyőr (BUDAI 1906, BP).
1365. *Sonchus palustris* L. – Sajóvelezd, ártéren. A Középhegység szélein található elsősorban; SIMON (2000) a Tornenséből nem jelzi. SOMLYAY és LÖKÖS (1999) Tornai-karszton (Aggtelek – Trizs, Iósvafő megjelöléssel) jelzi előfordulását. BÁNKÚTI és VORTKÓ (1995) jelzi a térségből.

1612. *Polygonum neglectum* Bess. – Sajókaza határában, ártéren.
1625. *Humulus scandens* (Lour.) Merrill – A Sajó mellett végig előfordul. SIMON (2000) műve a Matricum területén csak a Mátrából közli. (DANCZA herbáriumában is szerepel egy sajókazai lap.)
1677. *Elodea canadensis* L. C. Rich. ex Michx. – Sajókaza melletti holtágakban. SIMON (2000) művében északi-középhegységi adata nincs. Legközelebbi herbáriumi gyűjtései: Viss, Vámosújfalú (FELFÖLDY 1993, BP), Sárospatak (PELLES 1997, BP).
1687. *Potamogeton berchtoldii* Fieber – Sajóvelezd, Sajókaza melletti holtágakban. SIMON (2000) művében a Zempléni-hegység, a Bükk és a Gödöllői-dombvidék szerepel a Matricumban. Legközelebbi herbáriumi gyűjtése Miskolc–Görömbölytapolca mellől, a Hejő-patakból származik (BOROS és PAP 1947, BP)
1694. *Potamogeton lucens* L. – Sajóvelezd melletti holtágban. SIMON (2000) szerint a Matricum területén a Bükkben (Illa-füred), a Cserhátban és a Gödöllő-dombvidéken fordul elő. A Miskolc melletti Hámori-tóból BUDAI (1904, BP), KÜMMERLE (1904, BP), SOÓ (1929 és 1930, BP) és KÁROLYI (1961, BP) gyűjtötte.
1770. *Leucojum aestivum* L. – Dubicsány melletti holtágban. FARKAS (1996) a Hernád mellett jelzi (Szikszónál). FARKAS (1999) is csak innen közli a Tornense területén. A Tornenséből származó MTM herbáriumi gyűjtése nincs. Legközelebbi gyűjtése: Gávavencsellő, Marót-zugi Holt-Tisza (FELFÖLDY 1990, BP).
1794. *Juncus tenuis* Willd. – Dubicsány. Zemplén, Tornai-hegység, Mátra, Börzsöny-Pilis SIMON (2000) szerint. A Csereháton Tornaszentjakabnál ismert (PENKSZA és SALAMON 1997b). A Tornai-karszton SOMLYAY és LŐKÖS (1999) jelzi (Aggtelek: Nagy-völgy).
1801. *Juncus atratus* Krock. – Putnoktól délre, a Sajó bal partján, összefüggő vizenyős, a szántó területhől kihagyott folt. A Hernád mentén Csobádnál ismert (THAISZ 1911). Az Aggteleki-karsztról SOMLYAY és LŐKÖS (1999) közölte (Aggtelek: Kender-tó).
1929. *Carex buekii* Wimm. – Dubicsány és Sajókaza mellett is előfordul. SIMON (2000) a Tornai-hegységből és a Cserehátból jelzi. A Putnoki-dombságból PENKSZA és MALATINSZKY (2001) közölte. Legközelebbi herbáriumi gyűjtése Diósgyőrből származik (1906, BP).
1967. *Carex vesicaria* L. – Dubicsány mellett. A Putnoki-dombságból PENKSZA és SOMLYAY (2000) közölte. Herbáriumi adata van Kelemérről (BP).
1999. *Festuca valesiaca* Schleich. – Dubicsány és Sajókaza mellett. PENKSZA és SALAMON (1997a) a Csereháton gyakori fajként találta.
Festuca javorkae Majovszký – Sajókaza feletti szőlők szélén. Eddig csak a Duna-Tisza közéről volt adata (SIMON 2001).
2029. *Poa humilis* Ehrh. ex Hoffm. – Dubicsány, Sajókaza. Új a Tornense flórájára.
2063. *Elymus caninus* (L.) L. – Sajókaza. SIMON (2000) szerint a Középhegységben nem gyakori.
2068. *Hordeum murinum* L. subsp. *leporium* (Link) Arc. – Sajóvelezd. SIMON (2000) szerint csak a Tiszántúlon és Győrben.
2112. *Agrostis gigantea* Roth – Sajókaza. Hazai előfordulását PENKSZA és SZERDAHELYI (1999) jelezte. PENKSZA és SALAMON (1997a) Bódvalenka mellett közölte.
2152. *Lacini* ...

2169. *Acorus calamus* L. – Sajóvelezd. SIMON (2000) előfordulásnak a Matricumból csak a Cserhátot és a Gödöllői-dombvidéket adja meg. FARKAS (1999) ezek mellett az Ipoly-vidéket is jelzi. A Tornense területéről eddig nem közölték. Herbáriumi gyűjtései: „Bánréve, Sajólénártfalva felé” (BOROS 1928, BP) és „Bánréve, a lénárti országút jobb oldala melletti legelő mocsaras helyén” (HULJÁK 1939, BP); nem tudni, hogy e terület az államhatár magyar vagy szlovák oldalán fekszik-e.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton fejezzük ki köszönetünket az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságnak a kutatási feltételek biztosításáért. BÖHM ÉVA Irénnek az MTM Növénytár Herbarium Carpato-Pannonicum gyűjtemény áttekintésében nyújtott segítségéért mondunk köszönetet.

IRODALOM – REFERENCES

- BALOGH L. 1996: Adatok néhány inváziós növényfaj elterjedéséhez az Őrségi Tájvédelmi Körzetben és a kapcsolódó területeken. *A Vas Megyei Múzeumok Értesítője* 23: 297–307.
- BALOGH L. 2001: Invasive alien plants threatening the natural vegetation of Őrség Landscape Protection area. *Plants invasions: Species Ecology Ecosystem Management*, pp. 185–198.
- BALOGH L., TÓTHMÉRÉSZ B., SZABÓ T. A. 1994: Patakkísérő invázió gyomok (*Helianthus*, *Humulus*, *Impatiens*, *Reynoutria*, *Rubus*, *Sambucus*, *Solidago* és *Urtica*) állományainak számítógépes elemzése Szombathely térségében. *Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Közlem.* 9: 73–95.
- BÁNKÚTI K., VOITKÓ A. 1995: Adatok a *Sonchus palustris* L. elterjedéséhez. *Folia Hist.-nat. Mus. Matr.* 20: 49–50.
- BOROS Á. 1922: *Florisztikai jegyzetek*. („Útinapló”) 7: 79–81.
- FARKAS J. 1996: Védett növények a Cserhát dombvidékén. *Kanizsa* 4: 185–200.
- FARKAS S. (szerk.) 1999: Magyarország védett növényei. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 422 pp.
- HULJÁK J. 1938: A *Calluna vulgaris* és néhány más érdekesebb növény a Gömör-Tornai-karszt vidékéről. *Bot. Közlem.*, 35(3–4): 218–220.
- JAKUCS P. 1952: Új adatok a Tornai-karszt flórájához, tekintettel a xerotherm-elemekre. *Ann. Biol. Univ. Hung.* 1: 245–260.
- JAKUCS P. 1954: Florisztikai adatok a Tornai-karsztról. *Bot. Közlem.* 45: 255–257.
- MAROSI S., SOMOGYI S. (szerk.) 1990: Magyarország kistájainak katasztere I–II. MTA Földrajztudományi Kutató Intézete, Budapest, pp. 950–954.
- MOLNÁR V. A., MOLNÁR A., VIDÉKI R., PFEIFFER N., GULYÁS G. 2000: Néhány adat Magyarország flórájának ismeretéhez. *Kitaibelia* 5(2): 297–303.
- PENKSZA K., MALATINSZKY Á. 2001: Adatok a Putnoki-dombság edényes flórájához. *Kitaibelia* 6(1): 149–155.
- PENKSZA K., SALAMON G. 1997a: Adatok a Cserhát, a Bódva-völgy és a Rakacai-völgy medence flórájához. *Kitaibelia* 2(1): 33–37.
- PENKSZA K., SALAMON G. 1997b: Adatok a Cserhát, a Bódva-völgy és a Rakacai-völgy medence flórájához. *Kitaibelia* 2(2): 231–232.
- PENKSZA K., SZERDAHELYI T. 1999: Az *Agrostis* fajok külső alaktana. In: Magyarország kultúrflórája. A típus 9. (Szerk.: KOVÁCS M.). Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 15–21.
- PRISZTER SZ. 1962: Új gyomnövény a Bükkben: az *Iva xanthifolia*. *Borsodi Szemle* 1962(6): 26–30.
- SIMON T. 2000, 2001: A magyarországi edényes flóra határozója. Tankönyvkiadó, Budapest, 976 pp.
- SOMLYAY L. 2000: Adatok a Dunazug-hegység, a Tornai-karszt és környéke flórájához. *Kitaibelia* 5(1): 47.
- SOMLYAY L., LÓKOS L. 1999: Florisztikai és taxonómiai kutatások a Tornense területén. *Kitaibelia* 4(1): 17.
- SZONTAGH M. 1865: Adatok Gömör megye északnyugati részének természeti viszonyaihoz különös tekintetű virányára. A magyar orvosok és természetvizsgálók XI. nagygyűlésének történeti vázlatmunkálatai. Pozsony, pp. 279–296.
- TERPÓ A. 1993: Az *Iva xanthifolia* Nutt. újabb magyarországi előfordulása. *Bot. Közlem.* 80(1): 84.
- TERPÓ A. 2001: A Bükk hegység flórája. Sorbus 2001 Kiadó, Eger, 340 pp.